

Târîh-i Edebiyyât Dersleri

Dilmen, İbrahim Necmi, (2019). *Târîh-i Edebiyyât Dersleri*. Haz. Dr. Orhan Kaplan, İstanbul: Akademik Kitaplar. ISBN: 978-605-9786-59-1. 304 s.

Makale Geliş Tarihi/Article Submission Date	Makale Kabul Tarihi/Article Accepted Date
29.06.2024	08.08.2024

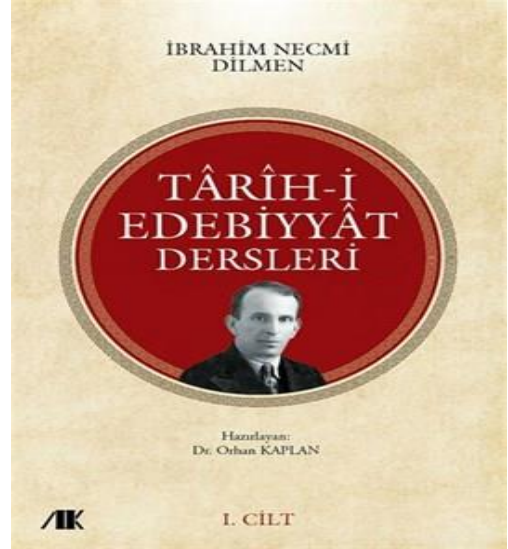
Oğuz YILDIRIM*

Dr., oguzyildirim540@gmail.com

ORC-ID: 0000-0002-1170-2054

Târîh-i Edebiyyât Dersleri (I. Cilt) Adlı Eser Üzerine

Tarih, bir milletin geçmiş hadiselerini tetkik eden bir bilimdir. Edebiyat ise bu içtimaî tezahürleri yansıtan bir alan olarak bilinmektedir. Edebiyat tarihi tetkik olunurken her devrin edebiyatına ve o edebiyatın içeriğine uymak gerekmele birlikte; o edebiyatın vücuda getirilmesinde görev alan sosyal sebepleri de araştırmak gerekir (s.23). Bu doğrultuda edebiyat tarihi, “tarihî şartlar içinde gelişen bir sanat olarak edebiyatı da diğer toplum müesseseleri gibi tarihin içinde ele alınan bir disiplin” (Enginün, 1977: 443), “edebî eser ve şahsiyetleri kronolojik ve sistematik olarak inceleyen bilim alanı” (Okay, 2005: 205) olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan “Bugün edebî nevilere arasında sayılabilecek yegâne tarih, edebiyat tarihidir. Bu tarihin vazifesi bize, edebî hareketleri, edebî meslekleri, edebî şahsiyetleri ve edebî eserlerdeki sa’nat meziyetlerini bildirmektedir.” (Banarlı, 1948: 205).

Tanıtmaya çalışılan bu eser, Dr. Orhan Kaplan tarafından hazırlanmış ve Akademik Kitaplar tarafından 2019 yılında yayımlanmıştır. İbrahim Necmi Dilmen’in “Târîh-i Edebiyyât Dersleri”ne dair kapsamlı bilgiler içeren kitabın içerisinde bir giriş, on bölüm ve bir hatime yer almaktadır: *Giriş, 1. Sekizinci Asr-ı Hicrî Edebiyatı, 2. Dokuzuncu Karn-ı Hicrî Nısf-ı Evvelinde Edebiyatımız, 3. Dokuzuncu Asr-ı Hicrî Nısf-ı Ahiri Edebiyatı, 4. Onuncu Asr-ı Hicrî, 5. Onuncu Asr-ı Hicrî Nısf-ı Ahiri Edebiyatı, 6. On Birinci Karn-ı Hicrî Nısf-ı Evveli, 7. On Birinci Karn-ı Hicrî Ahiri, 8. On İkinci Karn-ı Hicrî Nısf-ı Evveli Edebiyatı, 9. On İkinci Karn-ı Hicrî Nısf-ı Ahiri, 10. On Üçüncü Karn-ı Hicrî Nısf-ı Evveli Edebiyatı ve Hatime.*

Kaplan eserin ön söz kısmında, “İbrahim Necmi Dilmen’e Dair” başlığı açarak hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında ana hatlarıyla bilgi vermektedir. Yine bu bölümü oluşturmak için faydalandığı

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author

kaynakları bu kısmın sonuna eklemiştir. Daha sonra İbrahim Necmî Dilmen'in Târih-i Edebiyyât Dersleri adlı kitabı "İki Söz" başlığı altında başlamaktadır. Yazarın ön sözü denilebilecek bu bölümde eserin içeriği ve yazılış amacına dair kısa bilgiler verilmiştir. Yazar, çalışmasının giriş bölümünde *Medhal* başlığı açarak edebiyat tarihinin mahiyeti ve bu edebiyatın tarihsel seyrine dair bazı tespitlerini sunmaktadır.

Eserin birinci bölümünü "Sekizinci Asr-ı Hicrî Edebiyatı" oluşturmaktadır. Bu bölüm kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmıştır: "Umumi Bir Nazar, Âşık Paşa, Şeyh Elvân-ı Şîrâzi, Nûreddin Ezherî, Niyâzî, Sekizinci Karn Edebiyatına Bir Nazar." Bu fasıl yazarın tarihsel süreç içerisinde zikredilen isimleri tanıtmaktan meydana gelmektedir. Bu bağlamda devrin tarihî simasına, edebî tezâhürlerine, ilk hükümdarlarımız ve şiir, asrın edebiyatçı mevkii ve başlıca şairlerine dair detaylı bilgiler yer almaktadır. Ayrıca eserin bu bölümünde Ertuğrul Gazi'ye veya Sultan Osmân'a bir manzume yer almaktadır.

Eserin ikinci bölümünde, "Umûmî Bir Nazar, Süleymân Dede, Yazıcızâdeler, Seyyid Nesîmî, Ahmedî, Şeyhî Şeyhoğlu Cemâlî, Hümâmî, Ahmet-i Dâî" gibi şahsiyetlere dair bilgiler sunulmaktadır. Bu bilgilere ek olarak zikredilen isimlere ait olan manzumelerden de eklemeler yapıldığı görülmektedir.

Kitabın üçüncü bölümünde, "Umûmî Bir Nazar, Hanedan-ı Saltanat Şairleri, Nesir Lisânının Tekâmülleri, Ahmed Paşa, Nizâmî, Necâtî Hamdullah Hamdî, Zâtî, Zeynep Hatun, Mihrî Hatun" gibi başlıklara yer verilmiştir. Bu bölümde İran edebiyatından bir etkilenme meydana geldiği belirtilmekte ve eserlerde bunun izlerinin görüldüğü dile getirilmektedir. Ahmed Paşa, Necâtî ve Zâtî gibi şahsiyetlerin gazel ve kaside tarzında ünlü oldukları dile getirilmiştir. Edebiyatın sadece gazel ve kaside çevresinde dönmediği ve diğer nazım şekillerine de rağbet gösterildiğine dair bilgiler verilmekle birlikte alt başlıklar ile dönemin şairlerinin manzumelerinden parçalar sunulmuştur.

Dördüncü bölümde, "Asrın Nısf-ı Evvelinde Edebî Tekâmülümüz, Hükümdar Şairler, Vüzerâ ve Ulemâ Arasında Şiir, Lisân-ı Nesirde Tekâmül, Lisân-ı Nazımın Tekâmülü..." gibi başlıklar açılmıştır. Yavuz Selim başta olmak üzere, Kânûnî Sultan Süleyman, İbn-i Kemâl, Ebüssuûd Efendi, Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî, Yahyâ Bey gibi şairlerin hayatlarından kesitler ve manzumelerinden örnekler sunulmaktadır. Ayrıca bölüm içerisinde devrin nazım ve nesir üslubuna dair tarihsel ve edebî bilgiler yer almaktadır.

Beşinci bölümde, "Umûmî Bir Nazar, Nesir Lisânında Tekâmül Hatveleri, Nazım Lisânındaki Tekâmül Harekâtı" başlıkları bulunmaktadır. Hoca Sâdeddin Efendi, Hâkânî, Nev'î, Rûhî-i Bağdâdî gibi şahsiyetlerin hayatlarına dair bilgiler ve şiirlerinden örnekler sunulmaktadır.

Altıncı bölümde "Umûmî Bir Nazar, Nesir Lisânının Tekâmülleri, Nazım Lisânının Tekâmülü" başlıkları yer almaktadır. Bu bölümde Osmanlı hanedanının vücuda getirmiş olduğu büyük Türk saltanatından bahsedilmekte ve Anadolu kıtasını yeniden bir sancak altında vücuda getirmenin yanında Rumeli kıtasının da dâhil edildiği zikredilmektedir. Bahsi geçen bölümde Veysî ve Nergisî gibi Türk edebiyatının nesir sahasında meşhur oluşlarıyla bilinen şahsiyetlerden bahsedilmektedir. Devamında ise nazım çerçevesinde Nef'î, Sabrî, Cevrî, Riyâzî, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi, Nev'îzâde Atâî, Azmîzâde Hâletî gibi usta şairlerin hayatlarına dair öz bilgiler sunmakta ve beyitler örnekleri ile metnin akışını desteklemektedir.

Yedinci bölümde yazar, "Umûmî Bir Nazar, Nesir Lisânının Tekâmülü, Nazım Lisânının Tekâmülü" ana başlıkları açılmıştır. Nesir sahasında Nâimâ, Kara Çelebizâde Aziz Efendi, Masrafzâde Şefik Efendi gibi isimlere yer verilirken; nazım sahasında Nâilî-i Kadîm, Fehîm-i Kadîm, Nâbî, Nazîm, Sâbit gibi isimlere yer verilmiştir. Bu şahsiyetlerin biyografik bilgileri yer almakla birlikte eserlerinden nazım ve nesir örnekleri sunulmuştur.

Sekizinci bölümde, "Umûmî Bir Nazar, Nedîm ve Âsarî, Nedîm Mektebi, Seyyid Vehbî, Sâmî, Münîf, Hâmî-i Âmedî, Nahîfî, Nısf-ı Karnın Diğer Şairleri" başlığı açılmıştır. Asrın umûmî manzarasına dair bilgiler verilmekte ve Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük felaketler içinde bulunduğu zikredilmektedir. Bu bölümde Nedîm, İzzet Ali Paşa, Belîğ, Seyyid Vehbî, Sâmî, Münîf gibi şairlere ait bilgiler yer almaktadır. Bu şairlerin biyografik bilgilerine manzum eser örnekleri de dâhil edilmiştir.

Dokuzuncu bölümde, “Umûmî Bir Nazar, Koca Râgıb Paşa, Çelebizâde Âsım Efendi, Haşmet, Fıtnat Hanım, Resmî Ahmed Efendi, Kânî, On İkinci Karn-ı Hicrî Nihâyetinde Edebî Vaziyetimize Bir Nazar” gibi başlıklar verilmiştir. Bu bölümde tarihin seyri gereği Osmanlı Devleti’nin sıkıntıda olduğu dile getirilmektedir. Bu sıkıntılı devir edebiyata da yansımaktadır. Bu devirde Koca Râgıb Paşa, Çelebizâde Âsım Efendi, Haşmet, Fıtnat Hanım, Kânî gibi şairlere ait bilgiler yer almaktadır. Ayrıca burada devrin tarihsel seyri gereği, edebiyatın kalitesindeki azalma veya çöküş sebepleri dile getirilmektedir.

Onuncu bölümde, “Umûmî Bir Nazar, Nesir Lisânının Tekâmülü, Nısf-ı Karnda Nazım Edebiyatı, On Üçüncü Karn-ı Hicrî Evâsıtında Edebiyatımızın Vaziyet-i Umûmîyyesi” başlıkları açılarak alt başlıklar ile desteklenmiştir. Osmanlı toplumunun çöküş sürecine girmesi ve bu süreçte Avrupa kültürünün egemen olmasına dair geniş tarihsel bilgiler yer almaktadır. Bu kültürün baş göstermesi ve toplumu etkilemesi konusunda malumatlar içerirken devrin edebî siması fotoğraflanmaya çalışılmıştır. Bu dönem de yer alan nesir üslubunun özelliklerinden bahsedilirken; nazım üslubuna dair bilgiler de verilmiştir. Nazım üslubu içerisinde Şeyh Gâlib, Sünbülzâde Vehbî, İzzet Mollâ, Surûrî, Fâzıl-ı Enderûnî, Türk Gâlib, Vâsıf-ı Enderûnî gibi şairlerin edebî kişilikleri ve manzume örneklerine yer verilmiştir.

Eserin on birinci bölümünde bir hatime yer almaktadır. Burada yazar, eski edebiyatın umûmî cereyanı, sahası, umdeleri, mektepleri vb. dair detaylı bilgiler sunmuştur. Eserin sonunda, birinci cildin muhtevasına dair bilgiler bulunmakla birlikte eser, şahıs ve yer adlarını içeren bir dizin eklenmiştir.

Dr. Orhan Kaplan tarafından hazırlanan *Târîh-i Edebiyyât Dersleri (1.cilt)* adlı eser, edebiyat tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Edebiyat tarihine farklı bir nazarla bakıp ve antoloji niteliğinde olan bu çalışma aynı zamanda, Türk Dil Kurumu’nun genel sekreterliği görevinde bulunmuş İbrahim Necmi Dilmen’in tanıtılması ve edebiyat tarihine bakışını ortaya koyması; dolayısıyla da Türk edebiyatı tarihinin tarihsel serüvenine dair bilgilerin bir bütün halinde tespitinde önemli katkılar sağlayacağından önemli bir çalışmadır.

Kaynakça

BANARLI, N. S. (1948). *Edebi Bilgiler*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

ENGİNÜN, İ. (1977). “Edebiyat Tarihi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C.2: 443-444, İstanbul: Dergâh Yay.

OKAY, O. (2005). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.